

1. Hodnocení důkazů v kauzách simulace manželského souhlasu (can. 1101 CIC)

ICDR. MGR. KAREL ORLITA
Soudní vikář DCS v Brně

I. Úvod

Tento článek si neklade za cíl podrobně analyzovat jednotlivé důkazy ke všem druhům simulace manželského souhlasu, ale chce shrnujícím způsobem předložit obraz důkazní logiky k prokázání vyloučení buď manželství samého nebo nějaké jeho podstatné vlastnosti či prvku. Tedy jedná se o soudní důkaz, neboli zjištění vedené ze strany soudce o kontroverzní skutečnosti, ke kterému se dochází prostřednictvím zákonem stanovených nástrojů. Jurisprudence stanovila, že důkazy ohledně simulace manželského souhlasu se mohou získat jen na základě argumentů «jistých a nezvratných», které sama jurisprudence rozděluje na tzv. důkazy nepřímé (vztahují se k faktům, přičemž od faktů známých se může dojít k faktům neznámým) a důkazy přímé (konfese či prohlášení ze strany simulujícího spolu s listinnými důkazy a výpověďmi svědků). Skrze důkazní pravidla tzv. průkazného sylogismu má soudce dospět k závěru zda kontrahent simuloval manželský souhlas pozitivním aktem vůle. Nejprve, dříve než se budeme zabývat pozitivním aktem vůle, je třeba objasnit závaznost hodnocení výpovědí stran a tedy i zákonitost důkazního sylogismu.

ADNOTATIO IURISPRUDENTIÆ OBSAH Č. XVI.

1. Hodnocení důkazů v kauzách simulace manželského souhlasu
2. Komentář k instrukci *Dignitas connubii* – pokračování II.
3. Informace ze soudní kanceláře
4. Návrh stanov DCS
5. Tabulka projednávaných kauz

II. Závaznost hodnocení výpovědí podle kán. 1536, § 2 v kauzách simulace souhlasu

Kánon 1536, § 2 CIC deklaruje, že ve věcech veřejného prospěchu, kterými je bezesporu realita manželství, «mohou mít soudní doznání¹ a prohlášení stran, která nejsou doznáním, sílu důkazů, kterou soudce musí hodnotit spolu s ostatními okolnostmi sporné věci, avšak nelze jim přiznat účinnost plného

¹ Kán.1535: Soudní doznání je tvrzení o nějaké skutečnosti, písemně nebo ústně, provedené před příslušným soudem některou stranou v její neprospěch ohledně látky sporu, ať z vlastního podnětu nebo při výslechu soudcem.

důkazu, pokud k nim nepřistoupí další důkazní prvky, které je potvrdí». Nakolik je formulace tohoto kánonu nepřesná, přesto zřetelně přináší jednu velkou inovaci oproti nauce kodexu z roku 1917, kde prohlášení stran nekonstitovalo důkaz, ale jenom základ důkazu, a samotný důkaz se měl získat skrze listiny a svědectví.² Nové přehodnocení výpovědi stran jistě odpovídá antropologické koncepci II. Vatikánského koncilu o důstojnosti člověka, který jej vidí vždy schopného činit dobro³. Nynější nauka tedy přičítá prohlášením stran sílu důkazu, avšak ve věcech veřejného dobra, bez přistoupení dalších průkazních prvků, vytváří jen neplný důkaz. Podle nové normativy je uznána výpovědi stran tatáž důkazní síla, která je shodná s dalšími důkazy; doznání strany jak soudní tak mimosoudní. Kánon 1679 CIC v části kodexu, která se speciálně zabývá řízením ve věci prohlášení neplatnosti manželství, deklaruje ustanovenou normu podle kán. 1536, § 2 CIC, ale za předpokladu, že se nezískají odjinud plné důkazy. Z formulace textu kánonu⁴ je patrné, že kánon 1679 CIC specifikuje nauku obsaženou v kán. 1536, § 2 CIC a to v tom smyslu, že soudce nemusí dodržet doktrínu kánonu 1536, § 2 CIC, jestliže předvídá možnost získání morální jistoty o neplatnosti manželství prostřednictvím jiných důkazů než prohlášením stran. To tedy znamená, že možnost hodnocení důkazů poskytnutá v kán. 1536, § 2 CIC je v kauzách o prohlášení nulity manželství subsidiární, z čehož lze vyvodit, že rozsudek ohledně nulity manželství není neplatný v případě, když soudce mohl dojít k prohlášení nulity manželství prostřednictvím «jiných plných důkazů», ale místo toho se držel normativy důkazní logiky podle kán. 1536, § 2 CIC. Zůstává zde však otázka jeho nedbalosti nebo nepřipravenosti ke svěřenému úkolu jakožto soudce.

Kánon 1679 CIC dále upřesňuje, že v případě neplných důkazů odjinud, kromě použití toho, co učí kán. 1536 CIC, soudce použije ke zhodnocení stran svědků o jejich věrohodnosti a další nepřímé důkazy (indicia) a důkazní prvky (adminicula). Nauku shrnutou v tomto kánonu potvrzuje také vyjádření Svaté kongregace: « Rozvažujeme-li čisté přirozené právo, tak se může získat opravdová a plná morální jistota ohledně nulity manželství u prohlášení jedné nebo obou stran, považujeme-li jejich hodnověrnost a věrohodnost mimo jakékoliv podezření, neboli takové, kde je nepřítomnost každé rozumné pochybnosti o (jejím) opaku. Pro její získání mohou užitečně posloužit přísahající svědci hodní víry»⁵ Můžeme tedy uzavřít, že zákonodárce poskytuje soudci možnost, aby dospěl k morální jistotě jen na základě prohlášení stran, které jsou exklusivně doprovázeny elementy věrohodnosti a okolnostmi faktů.⁶

III. Sylogismus průkaznosti

Jurisprudence vytvořila schéma průkaznosti tzv. sylogismus, který je třeba mít na zřeteli při hodnocení neplatnosti manželství. Pro neplatnost manželství z důvodu simulace souhlasu platí tento sylogismus:

² Doktrína ve své době žádala změnu hodnocení prohlášení stran jak ji známe z CIC 1983, viz F. DELLA ROCCA, *Appunti sul processo canonico*, Milano 1960, 89.

³ Zvláště deklarace: *Dignitas humanae*, 1;

⁴ Kán.1679 «Nezískají-li se odjinud plné důkazy, použije soudce ke zhodnocení výpovědi stran podle kán. 1536, je-li to možné, svědků o věrohodnosti těchto stran, kromě jiných nepřímých důkazů a důkazních prvků».

⁵ SUPREMA SACRA CONGREGATIO SANCTI OFFICII, *Vicariatus Apostolicus Sueciae, Causarum matrimonialium contra bonum sacramenti ex parte acatholicorum*, aprile 1951, n. 11, cit. v G.P.MONTINI, *De iudicio contentioso ordinario*, PUG, Roma 2004, str.154.

⁶ Přičemž obecně platí: « Výpověď jednoho svědka nemůže být plným důkazem, pokud se nejedná o kvalifikovaného svědka, který vypovídá o věcech vykonaných z úřední povinnosti, anebo pokud věcné a osobní okolnosti neukazují jinak» (kán. 1573 CIC).

Vyloučení (kán. 1101 CIC)

a) **nepřímý důkaz** (indicia)⁷

- *causa simulandi grave* neboli závažný důvod pro simulaci⁸
  - ⇒ *remota* (vzdálený důvod)⁹
  - ⇒ *proxima* (blízký důvod)¹⁰
- *causa contrahendi debole* neboli chabý důvod pro uzavření manželství, je nedostatečně závažný, aby byl schopen adekvátně oponovat důvodu simulace;

b) **přímý důkaz**

- soudní prohlášení (údajně) simulujícího
- eventuelní mimosoudní prohlášení simulujícího (kán. 1537 CIC)
  - ⇒ sdělené druhé straně
  - ⇒ sdělené svědkům¹¹

c) **okolnosti** („*adiuncta rerum*“) manželství (kán. 1536, § 2): «ADMINICULA»¹² tj, faktické okolnosti, které, i když nejsou přímo spojeny s hlavní skutečností, ovinují jejich existenci; na rozdíl od indicií, které jsou konstitutivními elementy nepřímého důkazu, «*adminicula*» jsou jurisprudencí považované jako důkazy poloplňné nebo nedokonalé.¹³

- ⇒ předcházející
- ⇒ doprovázející
- ⇒ následující

d) **subjektivní hodnověrnost** („*adiuncta personarum*“): «*alia elementa*» (kán. 1679 CIC)

⁷ Podle učení papeže Pia XII, objektivní jistota z indicií může vést k morální jistotě opodstatněnosti právní skutečnosti (Pio XII, *Allocutio R.Rota*, 1. 10. 1942, in AAS (1942) 340).

⁸ *Causa simulandi* musí být «*apta et proportionate gravis*», musí se tedy dokázat závažnost *ratio simulandi* ve vztahu k subjektu (simulujícímu). Tento požadavek *gravis ratio* se nespĺňuje v případech «*simplex error*» o nerozlučitelnosti nebo v případě úvahy ze strany kontrahenta, že když manželství nepůjde dobře tak (teoreticky) přistoupí k řešení rozvodem. Podobně je irelevantní jednoduchý úmysl: mít plán ohledně narození potomstva – nemít děti nebo předsevzetí odložit jejich narození na pozdější dobu se souvisejícím poškozením práva na manželské úkony. Vyloučení tak podstatného dobra (potomstva) požaduje závažný důvod, který nemůže být např. ve smyslu ekonomické náročnosti na rodinu nebo získání nezávislosti na původní rodině atd. Může jí být ovšem dědičná nemoc (srov. c. Wynen, 16.5.1953).

⁹ Tento důvod vychází z výchovy, ze zděděných vlastností, z osobnostní charakteristiky, z «*forma mentis*», z kultury, z morálního a náboženského chování, ze zaměstnání, které osoba koná.

¹⁰ Jedná se především o důvody k simulaci, které má osoba ohledně dobrého výsledku manželství, které uzavírá.

¹¹ Kán. 1572: Při hodnocení svědectví bere soudce v úvahu, když si podle potřeby vyžádal písemné svědectví:

1. osobní poměry, mravní život;
2. zdali svědčí na základě vlastních poznatků, hlavně co sám viděl a slyšel, nebo ze svého domnění, z veřejného mínění, z doslechu;
3. zda svědek pevně trvá na své výpovědi nebo zda je zmatený, nejistý nebo nestálý;
4. zda se svědectví shoduje s jinými nebo je či není potvrzeno jinými důkazními prostředky.

¹² Český překlad kodexu „Zvon, Praha 1994“ užívá v překladu termín «důkazní prvky»; překlad kodexu od Dr. F. POLÁŠKA mluví o «pomůckách» (viz. kán. 1679 CIC). Doslova toto latinské slovo od «*adminiculō, ārē, āvi, ātum*» znamená: podpěra, podpora, opěra opora (srov. J.M. PRAŽAN a spol, *Latinsko-český slovník*, SPN, Praha 1955, str. 28); jedná se tedy o podpůrné okolnosti, které jako takové nemají hodnotu nepřímých důkazů.

¹³ Někteří autoři považují «*indicia et adminicula*» jako další důkazy, které přidávají k prohlášení stran. Např. C. TRICERRI v *Commento al Codice di diritto canonico*, Roma, PUU 1985, str. 959 píše, že pod významem slov „indicie a adminikula“ je třeba považovat: indicie jsou jisté výsledky faktů, které slouží k logické dedukci o existenci jiných jistých výsledků nebo faktů; zatímco za adminikula důkazů je třeba považovat okolnosti faktů, např. nábožnost osoby, její chování atd., které slouží ke spolutvorbě hodnoty důkazů. Autor dále uvádí příklad: indicie v kauze vyloučení potomstva je opakované (jisté a dokumentované) přistoupení k abortu, a za adminikulo v kauze vyloučení nerozlučitelnosti se považuje militantní členství ve stranách nebo sdruženích, které propagují rozvod.

IV. Pozitivní akt vůle

Na základě výše uvedené právní úvahy, která je jakýmsi vodítkem jak a které skutečnosti vyhodnotit, má soudce dospět k morální pravdě o existenci vady souhlasu z důvodu simulace. V rozsudku v části „*in facto*“ by mělo být alespoň latentně čitelné, že soudci vyhodnotili skutečnosti manželství podle právní logiky důkazního sylogismu. Soudce má dospět pomocí tohoto tradičního nástroje jurisprudence k plnému důkazu, což je dostatečný důkaz ve vztahu k rekonstrukci právního faktu a ne k jednotlivým dějinným skutečnostem, které ho předpokládají.¹⁴ Právní skutečnost, která má být prokázána v případech simulace manželského souhlasu, je skutečnost pozitivního aktu vůle: vyloučit buď samo manželství nebo jeho některý podstatný prvek či podstatnou vlastnost. Tedy v důkazní rozvaze se musí prokázat, že alespoň jeden kontrahent učinil «*fictio*» skrze pozitivní akt vůle «*animo elicitus*», přičemž proti tomuto «*fictio*» stojí fakt «*praesumptio iuris*», neboť rozumně se musí předpokládat, že nikdo neprohlašuje to, co nevychází z vlastní mysli.¹⁵ Proto není zneplatňující habituální vůle, která ani neovlivňuje, ani nedeterminuje čin, který se zamýšlí učinit; jakožto i tzv. interpretativní vůle – tj. taková, že jednající by ho (akt vůle) mohl mít, kdyby byl o tom uvažoval. Naproti tomu pozitivní akt vůle není žádán jako nezbytný v případě, že u kontrahenta je shledána silná a radikální determinace «*contra matrimonii bona*» a zvláště, když se vyvozuje «*error radicatus*». Pro jurisprudenci hluboce radikalizovaný omyl zasahuje vůli, pokud se jedná o vůli «*per seipsam vitiatam vel rectius ablatam*»¹⁶; v tomto případě omyl způsobuje pozitivní akt vůle.

V. Svědecký a listinný důkaz

Oba dva druhy důkazů jsou velmi důležité k prokázání nulity manželství ve vadách souhlasu. Nynější kodex oproti kodexu z roku 1917 uznává listinný důkaz jako vynikající legální důkaz v procesu manželské nulity – ustanovil dokumentární proces (kán. 1686-1688)¹⁷ – a listinný důkaz je stanoven jako pravý a vlastní důkaz, a ne jak bylo v předešlé legislativě, jako prosté «*adminicula*», připojené ke „skutečným“ důkazům ze svědectví. Dnes listina, ryzí a autentická, napsaná autorem toho, co se svědčí, má větší věrohodnost, než prosté svědectví, zvláště pak co se týká listinného důkazu vydaného veřejnou autoritou.¹⁸ U soukromého listinného důkazu je na soudci, zdali ho připustí, nicméně obvykle má pomocnou hodnotu jako např. mimosoudní doznání. Ohledně listin, které jsou nějakým způsobem poškozeny nebo jsou neúplné, je vždy na soudci jakou hodnotu, při zvážení všech okolností, přidruží takovému důkazu.

Podobně jako u listinného důkazu došlo k důležitému posunu v hodnocení listinného důkazu, podobně i u důkazu ze svědectví se dostalo mnoha podstatných změn. O některých již bylo psáno výše (prohlášení stran), ale je třeba ještě upřesnit důkaz «*per testes*», který je tradičně považován jako centrální probatorní aktivitu soudce. Kán. 1572 poskytuje soudci pravidlo jak a co hodnotit na svědecké

¹⁴ Srov. A. STANKIEWICZ, *Le caratteristiche del sistema probatorio canonico*, in AA.RR., *Il processo matrimoniale canonico*, Citta del Vaticano 1994, 581.

¹⁵ «*Nemo censetur dicere id quod non sentiat*» (srov. 7. par. 2, D. 33,10).

¹⁶ Srov. c. Fiore, 14.7.1961.

¹⁷ V kodexu z roku 1917 bylo pouze podobné řízení «*casus exceptus*» (kán. 1990-1992).

¹⁸ Srov. Kán. 1541: Veřejné listiny dokazují všechno, co se v nich přímo a hlavně tvrdí, pokud opačnými a zřejmými důkazy není zjištěno něco jiného.

výpovědi (znalost skutečnosti, věrohodnost, atd.), právo mu umožňuje svobodné hodnocení tohoto důkazu – rozvahu soudce, avšak snad právě proto není mnohdy snadné se zorientovat v morální kvalitě svědků, jejich znalostí, jejich objektivitě atd. Klasické kritérium, které se aplikuje při hodnocení výpovědi svědků je konformnost výpovědi, které jednohlasně udávají informace k prokázání právní skutečnosti simulace. Jen mimořádně lze zakládat prokazatelnost simulace na svědeckých «de auditu ab alio» (obecná pravidla je nepřipouští), avšak v případech nemožnosti získat jiná svědectví v záležitosti simulace, je možné i skrze ně dojít k morální jistotě.¹⁹ Velikou inovaci ve svědeckých důkazech ustanovil zákonodárce v kán. 1573 jako určitou výjimku z pravidla, že je zapotřebí svědectví nejméně dvou svědků, když prohlašuje, že výpověď jednoho svědka může být plným důkazem, pokud se jedná o kvalifikovaného svědka, který vypovídá o věcech vykonaných z úřední povinnosti, anebo i o nekvalifikovaného svědka²⁰, proti němuž však není jakýkoliv námitek ohledně jeho svědectví a jeho prohlášení jsou doprovázena dalšími průkaznými prvky «aminucula»²¹. Tedy tento kánon ustanovuje jistou výjimku z pravidla «unus testis, testis nullus» a může konstituovat plný důkaz z výpovědi jediného svědka, pokud je to osoba velmi hodnověrná a její výpověď je obstoupena «rerum et personarum adiuncta» (viz. bod III/C, D).

VI. Conclusio

Hodnocení důkazů, o kterém zde bylo stručně pojednáno, je nezbytné pro správné a pravdivé rozhodnutí ve věci simulace souhlasu. Je nutné při hodnocení důkazů vzít v úvahu nové možnosti, které nabízí aktuální legislativa a jurisprudenc, jenž přičítá větší význam «sensus communis et sensus fidelium», podle něhož je nemožné uznávat za platné manželství, kde jsou zřetelné dějinné skutečnosti defektu, aniž by se pro objektivní těžkosti mohlo v jednotlivém případě dospět k procesnímu důkazu²². Nicméně nic z výše řečeného neodnímá zodpovědnost soudce v jeho úkolu šetření a hodnocení důkazů, ba naopak klade to na něho větší nároky na odbornost a připravenost při rozhodování nad jednotlivou záležitostí.

Základní literatura:

- M. J. ARROBA, *Diritto processuale canonico*⁵, Ediurcla, Řím 2006;
 M. J. ARROBA, *Peculiarità dell'iter processuale nelle cause matrimoniali dopo l'istruzione Dignitas Connubii*, v AA. RR., *L'istruzione Dignitas Connubii nella dinamica delle cause matrimoniali*, Marcianum press, Venezia 2006;
 M. J. ARROBA, *Prova e difesa nel processo di nullità del matrimonio canonico, temi controversi*, Eupress FTL, Řím 2008;
 B. BOCCARDELLI, *La prova della simulazione del consenso matrimoniale*, in AA.RR., *La simulazione del consenso matrimoniale canonico*, LEV, Città del Vaticano 1990;
 C. GULLO, *Prassi processuale*², LEV, Città del Vaticano 2005;
 G. P. MONTINI, *De iudicio contentuoso ordinario, De processibus matrimonialibus*, PUL, Řím 2004;
 P. V. PINTO, *I processi nel codice di diritto canonico*, LEV, Città del Vaticano 1993;

¹⁹ Srov. c. Mattioli, 25.11.1964.

²⁰ V předcházejícím kodexu to byl pouze kvalifikovaný svědek, který se těšil «plenam fidem» (can. 1971, § 1 CIC'17)

²¹ Srov. c. Felici, 17.7.1952; c. De Jorio, 18.11.1964.

²² Prefekt nejvyššího tribunálu Apoštolské signatury se v nedávné době (17. 9. 2001) oficiálně vyjádřil: «Ale proč děláme překážky nerespektovat důstojnost, která náleží každému člověku, není tato důvěra první povinností? Nikomu není dovoleno dát v pochybnost věrohodnost nějaké osoby, pokud není proti ní opačný důkaz. Kde nachází oporu domněnka, i když tichá a implicitní, která, jak se zdá, je základem mnoha našich rozhodnutí, že strana je v řízení obecně a skoro vždy lhářem?» (M.FR.POMPEDA, «Corso per operatori del Diritto presso i Tribunali ecclesiastici», 8, in *L'Osservatore Romano*, 3. 10. 2001, 8.